

Suicidinių bandymų paplitimas ir socialinių bei emocinių problemų įtaka paauglių bandymams nusizudyti

The prevalence of suicidal attempts and influence of social and emotional problems to suicidal behaviour of adolescents

Stasys NAUJOKAS

Telšių psichikos sveikatos centras
Telšiai Mental Health Centre, Lithuania

SANTRAUKA

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti suicidinių bandymų paplitimą tarp Telšių r. besimokančių 12 m. ir vyresnių paauglių, atlikti palyginamąją bandžusių ir nebandžusių žudytis paauglių socialinių bei emocinių problemų analizę. 33 proc. Telšių r. 12 m. ir vyresnių mokinių yra kilę minčių pasitraukti iš gyvenimo, 5 proc. bandė žudytis arba buvo suplanavę, koku būdu pasitrauks iš gyvenimo. Vaikai iki 18 m. – antra pagal dažnumą bandžusiųjų nusizudyti amžiaus grupė. Dažniausiai mintys negyventi kyla dėl įtemptų santykių su tėvais. Lyginant bandžusių žudytis mokinių grupę su grupe, kuriai nekilo minčių negyventi, dvasinės krizės metu tarp bandžusiųjų žudytis mažėja pasitikėjimas šeimos rato asmenimis, o didėja įvairiais specialistais ir draugais. Meilės ir saugumo trūkumas šeimoje, neigiamas vertinimas, tėvų skyrybos, gyvenimas su globėjais, patiriamas smurtas, tėvų girtavimas yra pagrindiniai faktoriai, didinantys vaikų ir paauglių savižudybės riziką.

Raktažodžiai: paaugliai, bandymai žudytis, šeima, dvasinė krizė, žalingi faktoriai.

SUMMARY

The aim of the investigation – to evaluate the prevalence of suicidal attempts among adolescents of 12 years and older who go to the school in Telšiai district and to compare social and emotional problems among adolescents, who tried to kill themselves and who did not try. 33 % of adolescents (12 years and older) from Telšiai district had thoughts to end their lives. 5 % tried to kill themselves or had planned how they could do that. Children till 18 years are the second group according attempted suicide. Stresses in the family cause thoughts not to live mostly. Schoolchildren who tried to kill themselves had a decreasing trust in their family members and increasing trust in friends and specialists. Lack of love and security in the family, negative estimation, parent's divorce, living with foster-parents, violence, insobriety of parents are the main deleterious factors, increasing risk of attempted suicide.

Key words: adolescents, attempted suicide, family, psychological crisis, deleterious factors.

ĮVADAS

Lietuvoje kasmet nusizudo apie 1700 žmonių, o 10 kartų daugiau mėgina žudytis [1]. Kiekviena visuomenė turi tam tikrą polinkį į savižudybes, tam tikrą savižudžių skaičių. Jis yra labai svarbus tos visuomenės moralinės sveikatos atspindys. Šiandien socialiniai mokslai dažniau vartoja terminą “gyvenimo kokybė”. Savižudžių skaičius laikomas šalies gyvenimo kokybės išraiška. Iš jo galima spręsti apie bendrą šalies socialinę, ekonominę ir politinę situaciją, psichikos sveikatos pagalbos efektyvumą ir sveikatos apsaugos sistemos reabilitacinį pajėgumą, žmonių psichosomatinę sveikatą ir atsparumą stresui.

Per paskutinį dešimtmetį daugiausia augo jaunų žmonių savižudybių skaičius. Jis Lietuvoje padidėjo 62,5 proc. tarp vaikų ir 101 proc. tarp merginų [1].

Mėginimų nusizudyti yra apie 10 kartų daugiau nei savižudybių. Yra ryšys tarp mėginimų nusizudyti ir įvykusių savižudybių: mėginimas nusizudyti laikomas vienu aiškiausių savižudybės ženklų. Maždaug 14-50 proc. mėginusių nusizudyti paauglių šiuos bandymus kartoja. Vis iš naujo bandant, nusizudyto tikimybė didėja [2].

Mintys apie savižudybę, bandymai nusizudyti ir savižudybės yra susiję. Savižudybė arba mėginimas žudytis retai būna spontaniškas, momentinis sprendimas. Tai beveik visada yra procesas, vykstantis keliais etapais: minčių, ketinimų ir veiksmo (tiesa, paauglių suicidiniai poelgiai dažniau nei suaugusiųjų būna impulsyvūs) [1, 2].

Remiant Atviros Lietuvos fondui ir Privalomojo sveikatos draudimo fondui 2000 m. Telšių raj. atlikome tyrimą su pagrindinių ir vidurinių mokyklų 12 m. ir vyresniais moksleiviais, taip pat su vaikais ir paaugliais, po suicidinio bandymo patekusiais į Telšių raj. gydymo įstaigas.

TYRIMO TIKSLAI

1. Išsiaiškinti suicidinių bandymų paplitimą tarp rajone besimokančių 12 m. ir vyresnių paauglių.
2. Atlikti bandžusių ir nebandžusių žudytis paauglių socialinių, elgesio ir emocinių problemų palyginamąją analizę.

TYRIMO METODAS

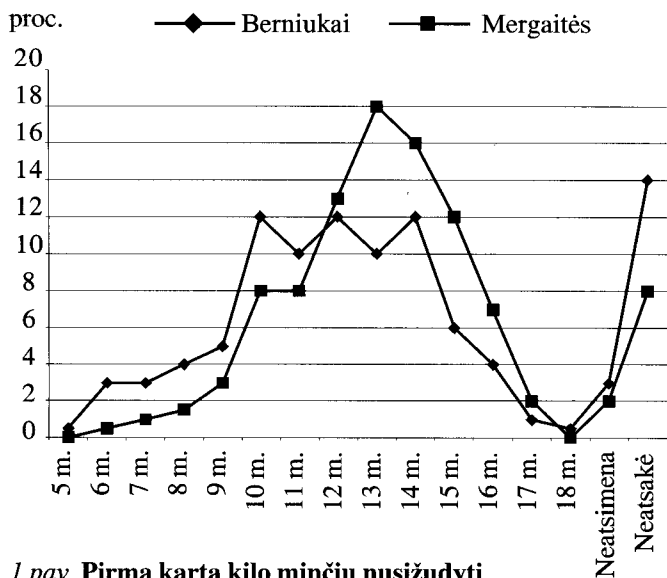
Tiriamieji

Telšių raj. buvo apklausti 4769 dvylikos metų ir vyresni pagrindinių bei vidurinių mokyklų mokiniai. Apklausą atlikta per 10 dienų, ją atliko vienas ar keli tos mokyklos mokytojai. 94 proc. apklaustųjų nurodė, kad pildydami anketą jie buvo atviri, todėl duomenų patikimumu galima neabejoti. Apklausoje dalyvavo 52 proc. mergaičių ir 48 proc. berniukų, 54 proc. – miesto ir 45 proc. – kaimo gyventojų (1 proc. nenurodė, kur gyvena). Šis pasiskirstymas praktiškai atitinka rajono demografinius duomenis.

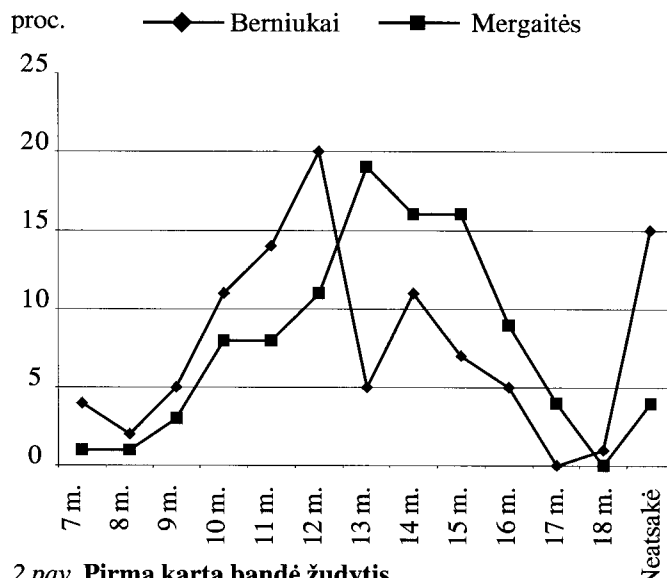
Tyrimo metodika

Tyrimui naudota tyrėjo sudaryta anketa, kurioje pateikti klausimai apie demografinius duomenis, šeimą, patiriamus jausmus, smurtą, suicidines mintis ir suicidinius bandymus.

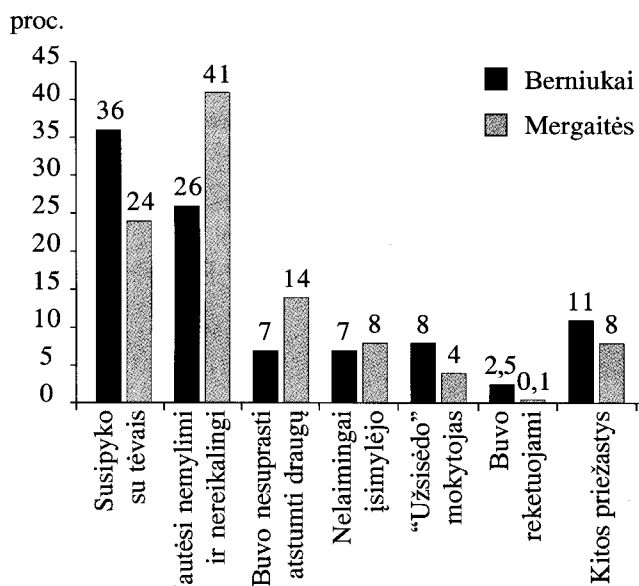
Adresas korespondencijai: Stasys Naujokas, Sporto 20, LT-5610, Telšiai, tel. (8*444) 75 46 2, el. paštas – Snaujokas@yahoo.com

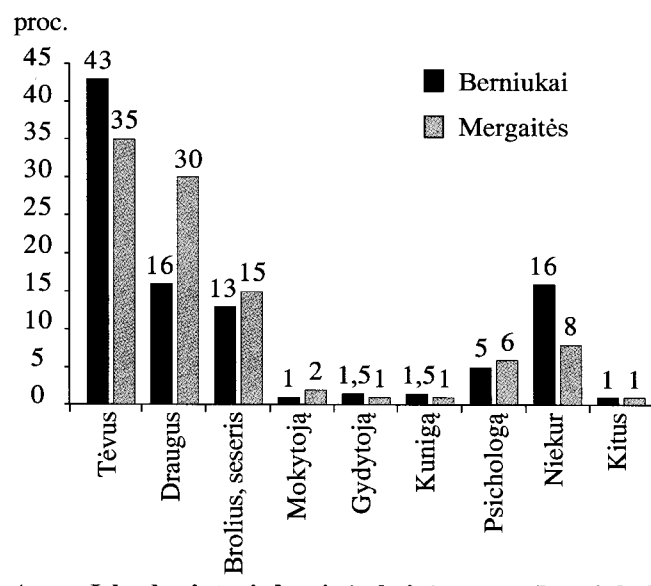
1 pav. Pirmą kartą kilo minčių nusizudyti

2 pav. Pirmą kartą bandė žudyti

3 pav. Minčių apie savizudybę priežastys

4 pav. Į ką kreiptųsi dvasinės krizės metu (berniukai ir mergaitės)

REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS

33 proc. rajono mokinių (43 proc. mergaičių ir 24 proc. berniukų) atsakė, kad jiems buvo kilę minčių pasitraukti iš gyvenimo.

5 proc. mokinių (6 proc. mergaičių ir 4 proc. berniukų) teigė, kad bandė žudyti arba buvo suplanavę, koku būdu pasitrauktų iš gyvenimo.

Paaikėjo, kad miesto ir kaimo vaikams vienodai dažnai kyla minčių negyventi ir vienodai dažnai jie bando žudyti. Iš bandžiusių žudyti 11 proc. mokinių tai darė daugiau nei 2 kartus.

1 ir 2 pav. pateikti duomenys, kokiame amžiuje kyla minčių negyventi ir kokiame amžiuje žudomasi.

Kaip matome, berniukams kyla minčių nusizudyti ir jie bando žudyti jaunesniame amžiuje nei mergaitės.

2000 m. į rajono gydymo įstaigas po suicidinio bandymo pateko 17 vaikų iki 18 metų: 13 mergaičių ir 4 berniukai. Šie vaikai sudarė 22 proc. visų bandžiusių žudyti ir patekusių į gydymo įstaigas 2000 m. žmonių. Tai yra antra pagal dažnumą bandžiusių nusizudyti amžiaus grupė. Dažniau žudyti bandė

tik 21-30 m. amžiaus žmonės. Jauniausiai mergaitei, pakėlusiai prieš save ranką, buvo 11 m. Jauniausiam berniukui – 15 m.

Apie vaikų bandymus pasitraukti iš gyvenimo tėvai dažnai net nesužino. Mokinių anketose buvo paminėti ir tokie savizudybės būdai: „nesikalbėjimas, galvos nuleidimas, kad į smegenis subėgtų kraujas, kvėpavimo takų užsikimšimas, užsidusimas pagalve, galvos daužymas”.

31 proc. mokinių galvoja, kad savizudybe galima išspręsti problemas. Dažniausiai mokiniai savizudybę pateisina sunkios ligos atveju, kai patiria smurtą, kai jų niekas nemyli, kai geria tėvai, kai jie niekam nereikalingi, mirus tėvams, praradus pinigus, netekus darbo.

3 pav. pateikti mokinių atsakymai, dėl kokių priežasčių jiems kilo minčių negyventi.

Reikia pažymėti, kad daugeliu atvejų minčių negyventi kilo esant kelioms paminėtoms priežastims.

4 pav. pateikti atsakymai, kur mokiniai ieškotų pagalbos ištikus dvasinei krizei.

Į akis labai krinta mažas pasitikėjimas mokytojais, taip pat didelė dalis berniukų, kurie niekur nesikreiptų. Galima daryti prielaidą, jog čia yra mūsų vaikų auklėjimo pasekmė, kad berniukai turi būti stiprūs ir nesiskųsti.

5 pav. palyginta mokinių grupė, kuriai nekilo minčių žudyti, su mokinių grupe, kurie bandė žudyti. Matome, kad bandžiusiųjų žudytis grupėje labai mažėja pasitikėjimas šeimos rato asmenimis. Galima daryti išvadą, kad bandymo išeiti iš gyvenimo priežastys yra šeimoje.

Kokie yra pagrindiniai žalingi faktoriai, didinantys vaikų ir paauglių savižudybės riziką? Buvo palygintos vaikų, kuriems nebuvo kilę minčių nusižudyti, ir bandžiusiųjų žudytis grupės. Bandžiusiųjų žudytis grupėje buvo 12 kartų daugiau vaikų, kurie savo šeimoje nesijautė mylimi ir saugūs, 9 kartus daugiau, kurie iš tėvų apie save dažniau girdėjo blogų žodžių, 4 kartus daugiau tokių, kurių nuomonė tėvams nesvarbi, 2 kartus daugiau tokių, kurių tėvai išsiskyre, 7 kartus daugiau gyvenančių su globėjais, 3 kartus daugiau gyvenančių su motina ir patėviu ar tėvu ir pamote, beveik 3 kartus daugiau patyrusių smurtą, 2 kartus daugiau, kurių vienas ar abu tėvai girtauja.

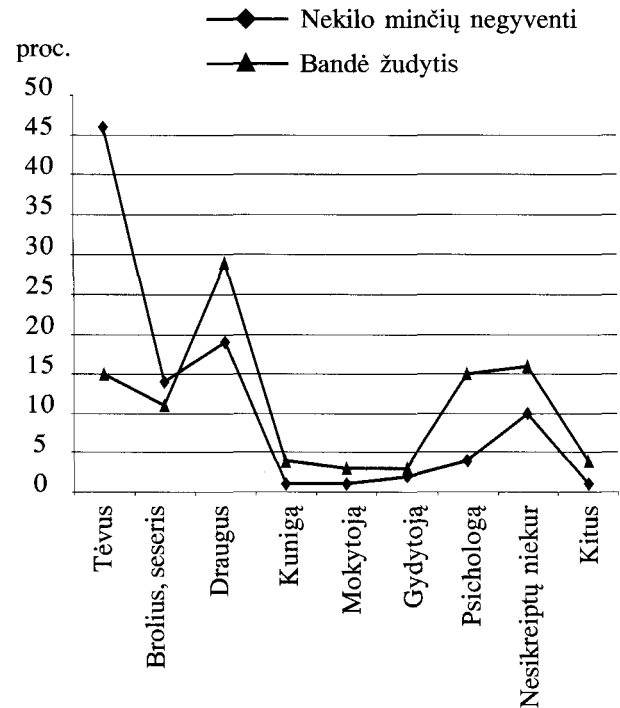
Reikia pastebėti, kad vyriausieji vaikai rečiau bando žudyti nei vienturčiai ar jaunesnieji. Šį faktą galima paaiškinti tuo, kad vyriausiųjų vaikų daug didesnis atsakomybės jausmas už save ir savo artimuosius.

IŠVADOS

1. Mergaitės galvoja apie savižudybę ir žudosi dažniau nei berniukai.
2. Berniukams anksčiau kyla minčių nusižudyti ir jie žudosi jaunesniame amžiuje.
3. Miesto ir kaimo vaikų polinkis žudyti yra vienodas.

LITERATŪRA:

1. Gailienė D. Jie neturėjo mirti. Savižudybės Lietuvoje. – Tyto Alba, Vilnius, 1998, p. 5-33.

5 pav. Į ką kreiptųsi dvasinės krizės metu (bandžiusiųjų ir nebandžiusiųjų žudytis palyginimas)

4. Pagrindinės vaikų blogos savijautos, minčių nusižudyti ir bandymų žudyti priežastys yra šeimoje.
5. Dvasinės krizės metu vaikai mažai pasitiki mokytojais, kunigais, gydytojais.
6. Vaikų, kurie bandė žudyti, pasitikėjimas šeimos ratais mažėja.

2. Gailienė D. Savižudybės prevencijos idėjos. – Tyto Alba, Vilnius, 2001, p.143-144.

Gauta: 2002 08 30
Priimta spaudai: 2002 09 10